

Izvorni znanstveni rad
UDK 173:316.752(497.5)
316.752.2:241.51:316.356.2(497.5)
Primljeno 9/2000.

BITNE VREDNOTE ZA USPJEŠAN BRAK U HRVATSKOJ

Josip BALOBAN – Gordan ČRPIC, Zagreb

Sažetak

Autori analiziraju bitne vrednote za uspjeh braka u Hrvatskoj. U tu svrhu koriste standardizirani instrument od šesnaest varijabli korišten u komparativnim istraživanjima vrednota u Europi 1981., 1990. i 1999. godine. Prema dobivenim rezultatima, kao najvažnije vrednote za uspjeh braka, Hrvati vide »međusobno poštivanje i uvažavanje«, »vjernost«, »razumijevanje i toleranciju«, »spremnost razgovarati o bračnim problemima« te »djecu«. Preko 60% ispitanika smatra ih »veoma važnim« za uspjeh braka. Spomenute vrednote su ključne za hrvatske građane i izraz su jake individualizacije života u dvoje. »Slaganje u politici«, »isto socijalno podrijetlo« i »isto nacionalno podrijetlo« najmanje su važni u percepciji naših građana za uspjeh braka u Hrvatskoj. Isto nacionalno podrijetlo »veoma važnim« vidi 20,9% pučanstva, a isto socijalno podrijetlo i slaganje u političkim pitanjima 5,4%, odnosno 3,4% ispitanika. Uočena je jasna diferenciranost s obzirom na spol i dob: mlađim ljudima, posebice mlađim ženama, vrednote poštivanja i uvažavanja, vjernosti i tolerancije važnije su nego ostalom dijelu populacije. Posebno je uočljiva razlika između mlađih žena i muškaraca gdje muškarci ostaju na razini razmišljanja djedova, a žene iste generacije čine značajan iskorak. Tu autori vide moguće neuralgične točke uspješnoj realizaciji brakova mladih bračnih parova. Autori koriste faktorsku analizu i konstruiraju indekse čimbenika vrijednih za uspjeh braka u Hrvatskoj. Obraduju četiri faktora: orijentiranost na zajedništvo, osobnu vezu supružnika, sociokulturnu homogenost i samodovoljnost. Komparirajući dobivene rezultate s nalazima u Europi iz 1990. godine, zaključuju da je u Hrvatskoj prisutan blagi pomak prema porastu vrednota vezanih uz »ljubav«, odnosno »osobnu vezu supružnika«. Smatraju da ovako visoko vrednovanje spomenutih vrednota treba gledati dvojako: s jedne strane optimistički, jer to su humani i vrijedni ideali, a s druge strane, zbog društvene nenaklonjenosti bitnim vrednotama čovjeka i braka, dolazi do mnogih osobnih i bračnih frustracija koje su dijelom pospješene neostvarenim idealima prema kojima se težilo i za koje se imalo dobru volju. Autori naglašavaju potrebu revitalizacije askeze kojoj pridaju novo tumačenje primjereno današnjem vremenu. Ističu da između bitnih suvremenih i kršćanskih vrednota postoji duboka, bilo transparentna bilo latentna povezanost koja je izravna šansa za pastoralno djelovanje Crkve u odnosu na bračne drugove.

Ključne riječi: *vrednote, brak, ljubav, zajedništvo, uspjeh, askeza.*

0. Uvodne napomene

Voditelji projekta European Values Study (EVS), u svojem upitniku iz 1999., predvidjeli su istraživanje vrednota koje građani Europe smatraju bitnima za uspješnu realizaciju braka, a samim tim i obitelji koja nastaje iz braka. Istraživanje vrednota temelji se na više čimbenika. U ovom članku spominjemo samo neke koje smatramo relevantnima za interpretaciju rezultata dobivenih u Hrvatskoj.

Klasični patrijarhalni model sklapanja i održanja braka definitivno se raspao pa u Europi gotovo više i ne egzistira kao neki koherentni model. Rodbina, okolina i društvo nisu više jamci stabilnosti bračne zajednice. Tradicionalne vrednote braka, poput istog vjerskog uvjerenja, istog nacionalnog podrijetla nalaze se na dnu rang liste vrednota bitnih za brak. Dominantna uloga muža i oca sve više se gubi, a u prvi plan dolaze jednakopravni partnerski odnosi. Suvremeni se brakovi koncipiraju na drugim osnovama, različitim od tradicionalno patrijarhalnog modela. Događa se sve veća liberalizacija u sferi bračnog, obiteljskog i spolnog života¹. Tim trendovima zahvaćeni su kako nereligiozni tako i religiozni članovi društva. Religijsko i kršćansko tumačenje braka suvremenom čovjeku sve je teže prihvatljivo, posebno zbog nerazrješivosti.

Uz rastakanje patrijarhalnog sustava, sekularizaciju i individualizaciju u društvu, došlo je, ponajprije, u Europi, a zatim dolazi i u Hrvatskoj do rastakanja same institucije braka i obitelji². Kao trajna i doživotna ustanova za mnoge ljude

¹ Usp. P. ARACIĆ, *Rasti u ljubavi. Priprema za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, Glas Koncila, Zagreb, 2000., str. 24–25.

² Suvremeni brak je na poseban način pogođen razvodom. U Hrvatskoj je 1965. godine na 1.000 sklopljenih brakova bilo 147,2 razvoda; 1990. godine na 1.000 sklopljenih brakova bilo je 195,7 razvoda; 1991. godine na 1.000 sklopljenih brakova bilo je čak 226,0 razvoda; 1993. godine na 1.000 sklopljenih brakova bila su 202,7 razvoda; 1996. godine na 1.000 sklopljenih brakova bilo je 146,9 razvoda i 1997. godine na 1.000 sklopljenih brakova bilo je 159,0 razvoda. Ako se tome pridoda podatak da su 1965. godine u Hrvatskoj sklopljena 38.474, a razvrgnuta 5.663 braka; godine 1991. sklopljena 21.583, a razvrgnuta 4.877 braka; godine 1993. sklopljena 23.021, a razvrgnuta 4.667 braka i godine 1997. sklopljena 24.517, a razvrgnuta 3.899 braka, onda se vidi, s jedne strane, da je u zadnja četiri desetljeća u Hrvatskoj došlo do opadanja broja sklopljenih brakova, te, s druge strane, da je istodobno tijekom tih desetljeća varirao postotak razvrgnutih brakova da bi 1997. bilo 3.899 razvrgnutih brakova, odnosno te godine razvrgnuo se svaki šesti brak. Najviše razvoda bilo je kada se razvrgnuo svaki peti brak, primjerice godine 1990., 1991., 1993. Usp. M. LIPOVŠČAK / B. MATKO / V. MILER (uredili), *Razvedeni brakovi u 1997.* (Izvadak iz *Statističkih izvješća broj 1058* »Prirodno kretanje stanovništva u 1997.«), *Statistička izvješća broj 1059*, Republika Hrvatska, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1999., br. 9. Tako je stopa divorciteteta imala svoj određeni rast. 1965. godine iznosila je oko 10%, osamdesetih godina porasla je na 30%. Usp. V. PULJIZ, »Demografski procesi i struktura obitelji (europsko iskustvo)«, u: *Revija za socijalnu politiku*

brak nije više samo po sebi razumljiva stvar. Brak je danas nužno promatrati i u kontekstu promjena vrednota. »Stare« vrednote, poput vjernosti zvanju iz mladosti se napuštaju, dok se istodobno otkrivaju i prihvaćaju »nove« vrednote: ljudska prava, solidarnost i obazrivo ophođenje s prirodom³. Suvremeni čovjek sve više povezuje vrednote s dobiti i sa zadovoljstvom. Govori se o teoriji investiranja i promjena vrednota⁴.

Ne samo u Europi, nego i u Americi opada značenje braka. Ženidba, iako ostaje važnom variablom u obiteljskom životu, sve više se gubi kao konstituirajuća konstanta za obitelj⁵. U predgovoru drugog izdanja svoje knjige s naslovom »Marriage, Divorce, Remarriage« američki istraživač obitelji Andrew J. Cherlin piše da bi naslov knjige morao zapravo glasiti »Cohabitation, Marriage, Divorce, More Cohabitation, and Probably Remarriage«⁶. Isto tako u Europi sve više se afirmiraju novi oblici životnih zajedništva koji nisu naklonjeni ni klasičnom braku ni tradicionalnoj obitelji⁷.

Očito je da je suvremeni brak okružen i praćen mnogim problemima i dilemama koje ugrožavaju njegovu stabilnost i trajnost. Bračnim drugovima ne preostaje drugo nego da traže i nalaze motivaciju i potporu u određenim bitnim vrednotama koje jamče sretnost i stabilnost njihovog zajedništva. Stoga je pastoralno-teološki veoma važno, s jedne strane, uočiti koje su to vrednote na kojima počiva suvremeni brak neovisno jesu li bračni drugovi religiozni odnosno crkveni ili ne; s druge strane, uočiti i njegovati vezu između tih suvremenih vrednota i

2 (1995.), br. 2, str. 123–130, ovdje 126. Premda stopa već godinama ostaje stabilna i iznosi 6(5):1, ipak je u sve većem porastu, posebno kod studenata, opravdanje razvoda, što bi progresivno moglo dovesti do povećanja broja razvoda u bližoj budućnosti. Usp. G. ČRPIĆ / M. VALKOVIĆ, »Moral u Hrvatskoj u sociologijskoj perspektivi«, u: *Bogoslovska smotra* 70 (2000.), br. 1, str. 1–63, ovdje 10.

³ A. EXELER, *Jungen Menschen leben helfen. die alten und die neuen Werte*, Freiburg-Basel-Wien, 1984., 32.

⁴ U životu investiranje vrednota usredotočuje se, uglavnom, na četiri područja dobiti: a) na dohodak i životnu sigurnost; b) na ljubav i prihvaćenost; c) na ugled i d) na težnju za vlastitom vrijednošću. Usp. G. SCHMIDTCHEN, *Wie weit ist der Weg nach Deutschland? Sozialpsychologie der Jugend in der postsozialistischen Welt. Unter Mitarbeit von Michael Otto mit einem Beitrag von Harry Schröder*, Leske+Budrich, Opladen 1997., 2. durchgesehene Auflage, 18–19.

⁵ Ups. L. BUMPASS, »Die abnehmende Bedeutung von Ehe: Veränderungen im Familienleben in den Vereinigten Staaten«, in: W. EDELSTEIN / K. KREPPNER / D. STURZBECHER (Hrsg.) *Familie und Kindheit im Wandel*, Berlin-Brandenburg, Postdam, 1996., Band 2, 101–119, ovdje 114.

⁶ A. J. CHERLIN, *Marriage, Divorce, Remarriage. Revised and Enlarged Edition*, Cambridge. MA/London, 1992., VII.

⁷ Usp. J. BALOBAN, »Problem prenošenja kršćanskih vrednota u obitelji«, u: *Bogoslovska smotra* 68 (1998.), br. 1–2, str. 171–185, posebno 173–176.

kršćanskih, odnosno evanđeoskih vrednota. Drugim riječima, u suvremenim vrednotama tražiti i iščitavati kršćanske korijene i istodobno u te vrednote usađivati evanđeoske vrednote.

Ponajprije u t. 1 analiziramo bitne vrednote, sukladno rang listi koja je dobivena istraživanjem EVS-1999. Lista sadrži 16 vrednota koje su poredane po visini postotaka dobivenih na odgovorima »veoma važno« i »važno«. U ovom članku obrađujemo deset vrednota. U drugom dijelu članka analiziramo latentne dimenzije vrednota posredstvom faktorske strukture i četiriju indeksa (orijentacija na zajedništvo, osobna veza supružnika, sociokulturna homogenost i samodovoljnost).

1. Deskriptivna analiza bitnih vrednota za uspješan brak

Tablica 1: Bitne vrednote za uspješan brak

	nevažno	važno	veoma važno	ne znam	nema odgovora	mean	rang
međusobno poštivanje i uvažavanje	0,2	23,2	76,5	0,0	0,1	2,76	1
vjernost	1,1	26,2	72,5	0,1	0,1	2,71	2
razumijevanje i tolerancija	0,4	29,6	69,7	0,0	0,3	2,70	3
biti spreman raspravljati o problemima koji se pojave u vezi muža i žene	0,9	38,6	60,3	0,1	0,1	2,60	4
djeca	4,1	33,3	61,6	0,4	0,6	2,58	5
puno razgovarati o zajedničkim interesima	2,9	50,5	45,8	0,5	0,3	2,43	6
dobar seksualni odnos	4,8	52,5	41,3	0,7	0,7	2,37	7
provoditi što više vremena zajedno	7,8	48,1	43,9	0,2	0,1	2,36	8
život odvojen od roditelja	23,7	45,7	28,2	1,7	0,7	2,05	9
primjereni prihodi	15,8	63,5	19,7	0,6	0,4	2,04	10
uzajamno obavljanje poslova u kućanstvu	18,0	59,1	21,9	0,5	0,4	2,039	11
dobri stambeni uvjeti	15,1	66,6	17,1	0,5	0,7	2,02	12
isto vjersko uvjerenje	32,3	40,1	25,7	1,5	0,4	1,93	13
isto nacionalno podrijetlo	43,2	34,4	20,9	1,3	0,2	1,77	14
biti istog socijalnog podrijetla	67,0	26,33	5,4	0,8	0,5	1,38	15
slaganje u politici	78,7	15,7	3,4	1,7	0,6	1,23	16

Iz tablice 1 proizlazi da građani u Republici Hrvatskoj *medusobno poštiva- nje i uvažavanje, vjernost, razumijevanje i toleranciju, spremnost razgovarati o zajedničkim bračnim problemima ...* smatraju najbitnijim vrednotama za uspje- šan brak. Navedene vrednote prihvaćene su u frapirajuće visokom postotku što samo potvrđuje koliko su ključne za današnjeg čovjeka koji se nalazi u braku ili planira zasnovati brak. One su izraz jake individualizacije u dvoje, tj. bračno za- jedništvo te njegovo dobro ili loše funkcioniranje ovisi, ponajviše, o dvije tem- eljne konstante – o ženi i mužu, a daleko manje o izvanjskim podupirateljima (rodbini, društvu, vjerničkoj zajednici). Čak i djeca kao ključna vrednota (94,9% ispitanika smatra djecu važnom vrednotom) mogu se ubrojiti u tu prvu kategori- ju. Veoma visoko, na 7. mjestu nalazi se »dobar seksualni odnos« (93,8%). Zato će, prema Paulu M. Zulehneru, i poznavaoци »starog crkvenog učenja o 'finis matrimonii' biti iznenađeni. Jer prokušana trijada starog učenja o cilju braka po- novno se javlja u empiriji: obostrana ljubav, djeca i zadovoljavanje seksualnih želja⁸. Nasuprot izrazito visoko kotirajućih vrednota dolaze vrednote *slaganje u politici, isto socijalno podrijetlo, isto nacionalno podrijetlo...*, koje su mnogo manje bitne za uspješnu realizaciju suvremenog braka u Hrvatskoj. I samo vjer- sko uvjerenje također je manje važno⁹. Iznenađujuće visok postotak hrvatskih građana, kao i najveći dio Europljana prihvaća i potvrđuje ono što ističe i papin- ska pobudnica »Familiaris consortio« da se obitelj kao zajednica osoba zasniva i oživotvoruje ljubavlju bez koje »ne može živjeti, rasti niti usavršavati se«¹⁰. Do- nji dio rang liste vrednota potvrđuje tezu da je u Hrvatskoj, barem teorijski i de-

⁸ P. M. ZULEHNER / H. DENZ, *Wie Europa lebt und glaubt. Europäische Wertestudie*, Tabel- lenband, Patmos, Wien, 1993., 98.

⁹ Do sličnih rezultata došli su autori u Europi pred deset godina, a također i u istraživanju »Vje- ra i moral u Hrvatskoj«. Usp. J. BALOBAN / G. ČRPIĆ, »Relevantne vrednote za uspješan brak i željeni broj djece«, u: *Bogoslovska smotra* 68 (1998.) br. 4, str. 621–622.; Također P. ARACIĆ (2000.), str. 43–44; T. V. D. AKKER / L. HALMAN / R. DE MOOR, »Primary Re- lations in Western Societies«, in: P. ESTER / L. HALMAN / R. DE MOOR, *The Individuali- sing Society: Value Change in Europe and North America*, Tilburg University Press, 1994. [u daljnjem tekstu EVS (1994.)], 104–105; C. T. WHELAN / T. FAHEY, »Marriage and Fam- ily«, in: C. T. WHELAN, *Values and social Change in Ireland*, Gill & Macmillan Ltd, Dublin, 1994. [u daljnjem tekstu EVS – I (1994.)]. P. M. ZULEHNER / H. DENZ (1993.), 89–93. Osim toga važno je napomenuti da to što su ove vrednote, prema mišljenju hrvatskih građana, manje važne za uspjeh braka, ne znači i da su one potpuno nevažne. Usp. M. ČUDI- NA-OBRADOVIĆ / J. OBRADOVIĆ, »Utjecaj socio-ekonomskog položaja obitelji na bra- čne, obiteljske i socijalizacijske procese«, u: *Revija za sociologiju* 29 (1998.), br. 1–2, str. 27–47; M. ČUDINA-OBRADOVIĆ / J. OBRADOVIĆ, »Korelati subjektivnog općeg bra- čnog zadovoljstva žena«, u: *Društvena istraživanja* 9 (2000.), br. 1(45), str. 41–65.

¹⁰ PAPA IVAN PAVAO II, *Obiteljska pobudnica »Familiaris consortio«*, Zagreb, KS, 1981., Dokumenti 64, br. 18.

klarativno, došlo do napuštanja tradicionalno-patrijarhalnog modela braka. No, istodobno najviše kotirajuće vrednote pokazuju svoje kršćansko ishodište.

Neke od ovdje naznačenih vrednota analiziramo s pojedinim sociodemografskim varijablama kako bismo istakli koje su to vrednote više ili manje značajne pojedinim kategorijama naših građana.

1.1 Međusobno poštivanje i uvažavanje.

Međusobno poštivanje i uvažavanje je vrednota koja se pokazala najznačajnijom, prema mišljenju hrvatskih građana za realizaciju uspješnog braka. Danas je očito nemoguće koncipirati, zasnovati i realizirati bračnu vezu bez obostranog poštivanja i uvažavanja partnera. S teološkog gledišta ovdje se prepoznaje biblijsko ishodište da je svaki čovjek slika Božja, da se ravnopravnost sinova i kćeri Božjih, te međusobna antropoloska i spasenjska navezanost postulira u Bibliji. U međusobnom poštivanju i uvažavanju riječ je o vrednoti vrijednoj svakog poštovanja. Pohvalno je da današnji čovjek spoznanje i prihvaća da može zajedno živjeti s drugom osobom jedino uz maksimalno uzajamno poštovanje i uvažavanje te druge osobe. Jednako tako ne treba smetnuti s uma i činjenicu da je ostvarivanje te vrednote u svakodnevnom životu izrazito zahtjevno. Poznato je da se za poštivanje i uvažavanje drugih, a posebice onih najbližih, čovjek treba odgajati odnosno »uvježbavati«. Obitelj, odgojno-obrazovne ustanove i Crkva¹¹, mjesta su spoznaje i afirmacije te vrednote. No, budući da se iz društva izgubila svaka vrsta askeze, osim športske koja je povremena, ponovno bi trebalo pozitivno afirmirati *askezu*, koja uključuje napor i odricanje. Istodobno u vrednote je nužno investirati promišljeno, ciljevito i trajno¹². Pozitivan rezultat (profit) može se očekivati uz trajno ulaganje i zalaganje, kako osobno tako i zajedničko¹³. Na ovom području uloga Crkve postaje nezamjenjivom i obvezujućom u najrazličitijim vidovima crkvene djelatnosti. Ta djelatnost započinje u dječjim vrtićima, nastavlja se preko školskog vjeronauka i župne katehizacije te raznih vidova pastoralne djelatnosti u župi, u sredstvima javnog priopćavanja i u društvu općeni-

¹¹ V. Puljiz smatra kako su u društvu, posebno od strane Katoličke crkve, prisutna nastojanja da se prevlada »konzumerska i hedonistička orijentacija razvijenog svijeta« koja je dovela u krizu brak i obitelj. Usp. PULJIZ (1995.), str. 129.

¹² Više o tome vidi naslov »Teorija investiranja promjena vrednota« kod G. SCHMIDTCHEN (1997.), 17–40.

¹³ U tom smislu G. Schmidtchen ukazuje na postojanje etičkih optimista. Prema njihovom uvjerenju isplati se ulagati u vrednote moralnih principa kao dobro zvanje, dobar krug poznanika, financijska sigurnost, partnerstvo, obitelj, djeca, permanentno obrazovanje. Etički optimisti trajno podržavaju te ciljeve i imaju povjerenja u etičku kulturu ljudskih odnosa. Usp. G. SCHMIDTCHEN (1996.), 26.

to. Predženidbeni i posliježenidbeni pastoral, koji dakako treba još više reformirati i osuvremeniti, samo su na prvi pogled neuralgične točke zadaća suvremene Crkve u odnosu na brak i obitelj.

Tablica 2: Poštivanje, uvažavanje i spol

međusobno poštivanje i uvažavanje	spol	
	muškarci	žene
nevažna	0,5	0,0
važna	27,8	19,9
veoma važna	71,7	80,1

Zanimljivo je da je, s obzirom na prezentirane sociodemografske pokazatelje, značajna razlika dobivena jedino s obzirom na spol. Premda je vrednota obostranog poštivanja i uvažavanja veoma značajna u cijeloj populaciji, ipak je ona ženama nešto značajnija nego muškarcima i to ženama u dobi od 18 do 34 godine. Populacija starija od 55 godina, u 70,4% slučajeva muškarci, odnosno 71,4% žene, smatraju da je ta vrednota »veoma važna«. U dobi od 25 do 34 godine muškarci su u 71,4% slučajeva, a žene u 82,5% istog uvjerenja, dok je u dobi od 18 do 24 godine ta razlika još izrazitija, budući da 73,3% muškaraca i 88,3% žena smatra da je za uspjeh braka *međusobno poštivanje i uvažavanje* »veoma važno«.

1.2 Vjernost

Vjernost je, uz obostrano i bezuvjetno prihvaćanje partnera, sastavni dio antropološke uvjetovanosti braka¹⁴. To vrijedi za svaku vrstu braka, neovisno da li on imao religiozni ili nereligiozni predznak. Vjernost kao vrednota relativno je visoko pozicionirana među istraživanom populacijom. 98,7% ispitanika smatra ju važnom, tj. ključnom za uspješan brak. To je bilo i za očekivati ukoliko se uzme u obzir da brak kao institucija još uvijek visoko kotira u hrvatskom društvu i da su vjernost, povjerenje bitni elementi na kojima se, posebice u suvremenom društvu, mogu graditi odnosi među ljudima¹⁵. Budući da je vjernost duboko antropološka i istodobno temeljno kršćanska vrednota, suvremena Crkva

¹⁴ O antropološkoj uvjetovanosti braka vidi J. BALOBAN, *Kršćanska obitelj na pragu 21. stoljeća*, Glas koncila, Zagreb, 1990., str. 82–85.

¹⁵ »Vjernost« je osim toga jedna od dužnosti na koju se obvezuju supružnici prema 33. članku aktualnog Obiteljskog zakona Republike Hrvatske. Usp. »Obiteljski zakon«, čl. 33, u: *Narodne novine* br. 162/22. 12. 1998.

naviješćući, tumačeći i zagovarajući tu vrednotu, ne promiče samo kristološku i ekleziološku utemeljenost braka – što je po sebi kršćanski specifikum – već Crkva čini temeljnu humanu i društvenu zadaću u društvu unutar kojeg egzistira. Ukoliko se Crkvu želi ograničiti na unutarcrkveno područje, društvo samo sebi odriče učinkovitost i plemenit doprinos Crkve na odgojno-obrazovnoj i opće-društvenoj razini, te na razini sredstava javnog priopćavanja.

S obzirom na propitivane sadržaje, dobiven je rezultat da je vjernost bitnija onima kod kojih Bog igra značajniju ulogu u životu, kod žena i onih koji češće odlaze na misu¹⁶.

1.2.1 Vjernost s obzirom na spol

Tablica 3: Vjernost i spol

vjernost	spol	
	muškarci	žene
nevažna	1,6	0,7
važna	30,9	22,8
veoma važna	67,4	76,5

S obzirom na spol vrijedno je istaknuti da se razlika očituje u dobi od 18 do 34 godine. Naime, kod muškaraca starijih od 55 godina 66,3%, a kod žena 73,5% smatra vjernost »veoma važnom«. Kod muškaraca u dobi od 25 do 34 godine taj postotak iznosi 64,8%, a u dobi od 18 do 24 godine 67,4%, dakle, ostaje prilično stabilan. Kod žena u dobi od 25 do 34 godine postotak iznosi 80,4%, odnosno 83,5% kod žena u dobi od 18 do 24 godine. Mlađe su žene osjetljivije za poštivanje ove vrednote i više im je stalo do stabilnosti bračne zajednice. To ujedno može biti jedna od neuralgičnih točaka u suvremenim brakovima, jer razlika o ovom, za uspjeh braka bitnom pitanju, nije dobivena između, već unutar generacija¹⁷.

¹⁶ Odnosno onih koji »pohađaju vjerske obrede«. No, kako je ovdje riječ o 85,0% katoličke populacije, možemo slobodno govoriti o »misi« ili euharistiji. Tim više što se oduzimanjem 13,2% onih koji se ne deklariraju kao pripadnici vjerskih zajednica, od onih koji pripadaju nekim vjerskim zajednicama dobiva postotak od 97,6% katolika.

¹⁷ O odnosu među spolovima u smislu vrednota relevantnih za uspješan brak, koje reflektiramo u ovome članku, raspravlja se u posebnom članku. Usp. G. ČRPIĆ / Ž. BIŠĆAN, »Muško i žensko između uloge i osobe«, u ovoj *Bogoslovskoj smotri*.

1.2.2 Vjernost s obzirom na sudjelovanje u misi¹⁸:

Tablica 4: Vjernost i misa

vjernost	učestalost odlazanja na misu			
	nikada	ponekad	mjesečno	tjedno i češće
nevažna	3,4	1,3	1,1	0,0
važna	29,1	28,1	31,2	20,3
veoma važna	67,5	70,6	67,7	79,7

Tablica 4 pokazuje veoma zanimljiv suodnos između vjernosti i sudjelovanja u misi/euharistiji. Svi redoviti praktikanti (100,0%) smatraju vjernost temeljnom vrednotom braka. Kod njih je i najmanji postotak onih koji tu vrednotu opisuju »važnom« (20,3%). Povremeni i prigodni praktikanti te nepraktikanti, ne pokazuju veliku međusobnu razliku, već štoviše, veliku podudarnost. Gotovo 1/3 tih smatra vjernost »važnom«, a dobre 2/3 »veoma važnom«. Jedino je kod nepraktikanata 3,4% onih za koje je ta vrednota »nevažna«.

Ako 4/5 redovitih praktikanata i 2/3 ostalih vjernost drže »veoma važnom«, onda se ne može zaključiti da je ta vrednota jedino konfesionalno i ritualno ovisna i protumačiva. Vjernost je nadkonfesionalna i nadsvjetonazorska vrednota. Manjim dijelom ovisi o intenzitetu nečije crkvenosti. No, jednako tako ta vrednota doživljava posebni poticaj i potvrdu kod onih vjernika koji intenzivnije prakticiraju crkvenost, što veoma uvjerljivo potvrđuje indikator ritualne dimenzije. Za čovjeka per se, vrednota vjernosti ostaje temeljnim idealom, a za kršćane temeljni evanđeoski ideal, bez obzira na konkretnu životnu zbilju koja se doživljava, pa i prakticira, kao povremeno ili trajnije odstupanje od željenog ideala.

1.3 Razumijevanje i tolerancija

Za sve pitane građane vrednota razumijevanja i tolerancije važna je (99,3%) za uspješnu realizaciju braka. Za veliku većinu građana ona je čak i iznimno značajna. Riječ je o još jednoj vrednoti koja je na visokoj cijeni, bez obzira što je njezino ostvarenje u konkretnom životu povezano s tolikim poteškoćama.

¹⁸ U ovom članku primjenjujemo tipologiju primjenjenu u članku o crkvenosti: *redoviti praktikanti* (idu na misu tjedno i češće), *povremeni praktikanti* (idu na misu mjesečno), *prigodni praktikanti* (dolaze na misu ponekad) i *nepraktikanti* (nikad).

1.3.1 Razumijevanje i tolerancija s obzirom na spol

Tablica 5: Razumijevanje, tolerancija i spol

razumijevanje i tolerancija	spol	
	muškarci	žene
nevažno	0,7	0,2
važno	34,4	26,2
veoma važno	64,9	73,6

Premda je spomenuta vrednota prihvaćena od najvećeg dijela populacije, ipak žene pokazuju veći senzibilitet za poštivanje ove vrednote, a vjerojatno su i osjetljivije ako se ona ne poštuje. Važno je upozoriti na zanimljiv trend s obzirom na dob. Muškarci stariji od 55 godina u 70,4% slučajeva smatraju da su *razumijevanje i tolerancija* »veoma važni« za uspješnu realizaciju braka. U dobi od 35 do 44 godine muškarci to isto smatraju u 62,2%, a žene u 76,5% slučajeva, dok u dobi od 18 do 24 godine 55,8% muškaraca ovu vrednotu vidi veoma važnom za uspjeh braka, a žena 73,8%.

Upravo najmlađa dobna struktura ukazuje na veoma uočljivu diferenciranost prihvaćanja te vrednote od strane obaju spolova. Dobiveni postoci upućuju na zaključak da su mlade žene partnerski više orijentirane i da se zalažu za ravnopravnost spolova, dok se u istoj dobnoj skupini kod muškaraca naziru tradicionalno-patrijarhalni elementi poimanja braka i uloge spolova.

1.4 Biti spreman raspravljati o problemima u braku

Vrednota da se spremno raspravlja o problemima vezanim uz muža i ženu isto je veoma visoko pozicionirana kod ispitanika, jer 98,9% pitane populacije smatra ju važnom za brak dvoje ljudi. To dokazuje da je ispitanicima teorijski i praktično stalo do efikasne, pa i stabilne bračne veze. Ispitanici shvaćaju i žele ostvariti brak kao ravnopravno partnersko zajedništvo. Spremnost za razgovor o problemima vezanim za muža i ženu, ustvari je komplementarna s prethodnom vrednotom razumijevanja i tolerancije, budući da tolerantni razgovor pun razumijevanja za sugovornika, vodi zadovoljavajućem rješenju rasprave među sugovornicima. U suvremenom društvu, kao i u suvremenom braku, mnogo je stresnih situacija koje bitno utječu na ponašanje i raspoloženje bračnih partnera, te je realno računati s mnogobrvnim problemima u braku. Realno je tvrditi da uspjeh braka ne ovisi o nepostojanju bračnih problema, već o razvijanju efikasnih mehanizama za rješavanje tih problema.

1.4.1 Rasprave o problemima vezanim za muža i ženu i dob

Tablica 6: Bračni problemi i dob

biti spreman raspravljati o problemima koji se pojave u vezi muža i žene	dob				
	preko 59 godina	od 49 do 58 godina	od 39 do 48 godina	od 29 do 38 godina	ispod 28 godina
nevažno	0,0	0,0	1,5	2,3	0,3
važno	50,0	47,6	38,3	37,1	30,8
veoma važno	50,0	52,4	60,2	60,6	68,9

Sposobnost i spremnost za razgovor o bitnim problemima koji se javljaju partnerima u braku očito je važnija mlađim ispitanicima. U najstarijem dijelu populacije svakom drugom je navedena sposobnost i spremnost od iznimne važnosti. U populaciji ispod 28 godina starosti dvije trećine ispitanika (68,9%) drži tu vrednotu veoma bitnom za dobro funkcioniranje braka. To je razumljivo, jer mlađi su upravo ti koji brak i više razumijevaju kao partnerstvo jednakih i važno im je da se uvažava njihovo mišljenje u rješavanju problema. Vrijedno je upozoriti da ovu vrednotu više naglašavaju žene, posebno mlađe, što je u skladu s drugim rezultatima u našem istraživanju.

1.4.2 Rasprave o problemima vezanim za muža i ženu i veličina mjesta

Tablica 7: Bračni problemi s obzirom na veličinu mjesta

biti spreman raspravljati o problemima koji se pojave u vezi muža i žene	veličina grada (mjesta)					
	do 2000	2 – 5 000	5 – 20 000	20 – 100 000	100 – 500 000	više od 500 000
nevažno	1,1	1,1	0,9	1,1	1,1	0,0
važno	46,6	37,0	38,9	33,7	32,6	29,4
veoma važno	52,3	61,9	60,2	65,3	66,3	70,6

Sposobnost raspravljanja o problemima koji se javljaju u braku važnija je stanovnicima većih naselja i gradova u Hrvatskoj. U većim je gradovima život dinamičniji, više je stresova i situacija koje rađaju raznovrsne probleme, te je potrebno moći o njima razgovarati na tolerantan i učinkovit način.

1.4.3 Rasprave o problemima vezanim za muža i ženu i postignuti stupanj obrazovanja

Tablica 8: Bračni problemi i stupanj obrazovanja

biti spreman raspravljati o problemima koji se pojave u vezi muža i žene	stupanj obrazovanja				
	osnovna škola	KV-VKV	srednja	viša	fakultet – doktorat
nevažno	0,0	1,5	1,2	0,0	0,8
važno	49,3	46,3	35,5	42,3	28,6
veoma važno	50,7	52,2	63,3	57,7	70,6

Dobiven je očekivani rezultat. Intelektualci¹⁹ su puno više spremni razgovarati o problemima koji se pojave u vezi muža i žene. Više od 2/3 visokoobrazovanih drži tu vrednotu »veoma važnom«, dok je to svaki drugi u grupi ispitanika koji su završili osnovnu školu. Ostali obrazovni profili izjasnili su se u visokim postocima za mogućnost »važno«. Koju ulogu u raspravljanju o bračnim problemima igra određen bogatiji vokabular, određeno znanje i posjedovanje široke lepeze informacija, ostaje otvoreno pitanje.

1.4.4 Rasprave o problemima vezanim za muža i ženu i dohodak

Tablica 9: Bračni problemi i dohodak

biti spreman raspravljati o problemima koji se pojave u vezi muža i žene	prihod po obitelji			
	do 2000 kn	2 – 5000 kn	5 – 8000 kn	preko 8000 kn
nevažno	0,7	0	2,2	1,6
važno	44,7	39,7	38,0	29,1
veoma važno	54,7	60,3	59,8	69,3

Suodnos između razgovora o bračnim problemima i dohotka važno je promatrati u sklopu cijele rang liste bitnih vrednota za uspješan brak. Vrednota primjereni prihodi nalazi se na 10. mjestu. To znači da se ispred prihoda rangiraju: poštivanje, vjernost, tolerancija, djeca, dobri seksualni odnosi itd. No ipak, ljudi s višim prihodima, iznad 8.000 kn po obitelji, značajno više su spremni na razgovor o problemima koji se javljaju u braku, te taj razgovor smatraju jednim

¹⁹ Obrazovanje partnera prediktivno je za stabilnost braka. Partneri s višim obrazovanjem rjeđe se rastaju. Usp. M. OBRADOVIĆ-ČUDINA / J. OBRADOVIĆ (1998.), str. 30.

od bitnih čimbenika za uspješnost bračne zajednice. Razlog tome vjerojatno je ekonomska neovisnost i velik broj fakultetski obrazovanih ljudi koji spadaju u tu kategoriju stanovništva.

1.5 Djeca

Budući da se o djeci, o željenom broju djece te o demografskim kretanjima u Hrvatskoj govori u posebnom članku u ovoj studiji²⁰, ovdje se složenom fenomenu vezanom uz djecu pridaje važnost samo okvirno unutar postojeće rang liste bitnih vrednota za uspješan brak. Za ovu raspravu dovoljno je spomenuti da djeca, kao čimbenik stabilnosti braka, zauzimaju visoko mjesto u svijesti hrvatskih građana²¹. Kao vrednota nalaze se na 5. mjestu rang liste, ispred intenzivnog razgovaranja o zajedničkim interesima, ispred dobrog seksualnog odnosa i provođenja vremena zajedno. Prema europskom istraživanju iz 1990. i istraživanju »Vjera i moral u Hrvatskoj« djeca se nalaze na četvrtom mjestu, s tim da 91,1% ispitanika u Hrvatskoj smatra važnim imati djecu u braku²². Prema hrvatskom istraživanju EVS-1999. 94,9% ispitanika drži djecu bitnom vrednotom za brak.

Ovdje se ograničujemo samo na suodnos djeca i veličina mjesta u kojem žive ispitanici.

Tablica 10: Djeca i veličina grada

imati djecu	veličina grada (mjesta)					
	do 2000	2 – 5 000	5 – 20 000	20 – 100 000	100 – 500 000	više od 500 000
nevažno	2,3	5,9	3,7	2,1	9,5	4,4
važno	33,4	31,9	30,6	27,7	29,5	44,3
veoma važno	64,3	62,2	65,7	70,2	61,1	51,3

Bitnost djece za uspješan brak zagovara, iako u varirajućim postocima, oko 60,0% ispitanika s odgovorima »veoma važno«. Odstupanja su registrirana »prema gore«, u mjestima veličine 20 – 100 000 stanovnika, te »prema dolje« u mjestima s više od 500 000 stanovnika (to je kod nas jedino Zagreb). Bilo bi zanim-

²⁰ Vidi članak K. KORAČEVIĆ / G. ČRPIĆ u ovoj *Bogoslovskoj smotri*.

²¹ Usp. K. KORAČEVIĆ / G. ČRPIĆ, *isto*.

²² Usp. J. BALOBAN / G. ČRPIĆ (1998.), tablica 1, str. 621.

ljivo i potrebno istražiti koje su vrednote važnije od djece kod tog dijela populacije.

1.6 Puno razgovarati o zajedničkim interesima

Zajednički interesi u bračnoj zajednici mogu se koncipirati i interpretirati pozitivno, dakle kao dio orijentacije na zajedništvo u kojem ljudi nastoje što više zajedno ići kroz život. Jednako tako ti interesi mogu biti shvaćani i tumačeni samo kao egoistično i ekonomistično shvaćanje veze obaju partnera. U narednom poglavlju, u analizi latentnih dimenzija, potvrđuje se da dio populacije zagovara navedeno tumačenje.

Tablica 11: Zajednički interesi i dob

puno razgovarati o zajedničkim interesima	dob				
	preko 59 godina	od 49 do 58 godina	od 39 do 48 godina	od 29 do 38 godina	ispod 28 godina
nevažno	0,8	2,7	2,4	4,1	3,4
važno	63,5	56,5	50,7	46,6	46,3
veoma važno	35,7	40,8	46,8	49,3	50,3

I kod ove vrednote uočava se već viđeno, naime, da mladi dio populacije orijentaciju, koja vodi osobnoj vezi i zajedništvu, smatra važnijom za uspjeh braka od starijih generacija. Događa se gotovo linearan porast važnosti ove vrednote s obzirom na dob. Tako je ta vrednota danas »veoma važna« za 50,0% mlađih od 28 godina, a za očekivati je da će ubuduće taj trend još više rasti.

1.7 Isto vjersko uvjerenje

Isto vjersko uvjerenje, kao i socijalno podrijetlo te slaganje u politici, što sve skupa ulazi u kontekst *kulturne homogenosti*, kako su je nazvali autori studije EVS²³, u hrvatskom istraživanju, s jedne strane, ne igra tako značajnu ulogu u usporedbi s ostalim vrednotama. Ali s druge strane, ne treba podcijeniti postotke kojima ispitanici pokazuju svoju opredjeljenost za iste. No treba raditi distinkciju između vrednote »isto vjersko uvjerenje«, za koju 65,8% hrvatskih građana smatra da je »važna« ili »veoma važna«, dok za »slaganje u politici« to isto smatra samo 19,1% građana.

²³ Usp. EVS (1994.), 104.

Analiziramo vrednotu isto vjersko uvjerenje s obzirom na neke sociodemografske determinante.

1.7.1 Isto vjersko uvjerenje i pohađanje mise

Tablica 12: Vjersko uvjerenje i misa

isto vjersko uvjerenje	učestalost odlaženja na mise			
	nikada	ponekad	mjesečno	tjedno i češće
nevažna	70,9	41,8	19,4	15,6
važna	22,2	39,3	46,8	46,8
veoma važna	6,8	18,9	33,9	37,7

Tablica 12 potvrđuje da je vjersko uvjerenje izrazito važno redovitim i povremenim praktikantima. Manje je važno prigodnim praktikantima, a najmanje je važno nepraktikantima od kojih 2/3 tu vrednotu smatra nevažnom. U dobivenim rezultatima vidljiva je jasna ambivalentnost. Očituje se u jednom smjeru u tome što dokazuje da je vjernicima koji redovito pohađaju nedjeljnu euharistiju ne samo kršćanska vjera per se, nego i isto vjersko uvjerenje bračnog supružnika bitna vrednota za stabilnost njihove bračne zajednice. Za njih je isto vjersko uvjerenje puno manje kulturološka oznaka, a daleko više nešto što je sukonstitutivno za bračne odnose, za djecu i njihov kršćanski odgoj te za stabilnost kršćanske obitelji. Razumljivo je da su oni uvjerenja da tu vrednotu treba moći podijeliti s partnerom. Ambivalentnost se očituje i u drugom smjeru u tome što jasno pokazuje da svaki peti povremeni i svaki sedmi redoviti praktikant ignoriraju tu vrednotu. Takve osobe su, zapravo, na početku procesa distanciranja od Crkve i određene religiozne indiferentnosti, a nerijetko su već među ritualistima.

1.7.2. Isto vjersko uvjerenje i dob

Tablica 13: Vjersko uvjerenje i dob

isto vjersko uvjerenje	dob				
	preko 59 godina	od 49 do 58 godina	od 39 do 48 godina	od 29 do 38 godina	ispod 28 godina
nevažno	19,7	32,9	33,3	34,4	37,4
važno	44,9	39,0	38,7	40,3	42,0
veoma važno	35,4	28,1	27,9	25,3	20,6

S obzirom na dob potvrđeno je očekivanje da isto vjersko uvjerenje smatraju važnijim starije generacije nego mladi naraštaji. Razlog tome možemo potra-

žiti kako u homogenosti prijašnjeg obiteljskog i eklezijalnog okruženja, koji postupno slabe, tako i u složenoj transformaciji religioznosti koja kod mlađih gubi neke svoje tradicionalne elemente, a poprima neke nove vizure i dinamiku. Za pretpostaviti je da će se taj trend vjerojatno i dalje nastaviti. Zasadu se u religiozno-crkvenom i društveno-kulturnom kontekstu ne pojavljuju određeni značajni čimbenici koji bi mogli značajnije poremetiti naznačeni trend.

1.8 Isto nacionalno podrijetlo

U Republici Hrvatskoj u drugoj polovici 20. st. dogodilo se dvojako iskustvo u svezi bračnih drugova koji su bili različitog nacionalnog podrijetla i eventualno različite vjeroispovijesti. Prvo iskustvo i razdoblje odnosi se na fazu od 1945. do 1990. godine, kada su jednim dijelom sklapani brakovi između različitih etniciteta. Drugo razdoblje i iskustvo započeto je agresivnim ratom na Hrvatsku. To razdoblje traje do danas. Za tu fazu je karakteristično da su odnosi između različitih nacija zahladili i otišli na radikalnu distancu, dok su postojeći brakovi, sastavljeni od različitih narodnosti u pravilu prilično trpjeli, upravo zbog ratnih uzroka, događaja i posljedica. Na toj povijesno-društvenoj, društveno-političkoj i društveno-obiteljskoj matrici zanimljivo je vidjeti što pitani hrvatski građani misle o nacionalnom podrijetlu kao važnom kriteriju za uspjeh braka. Preko 55,0% hrvatskih građana smatra da je isto nacionalno podrijetlo bitno za uspjeh braka. 43,2% drži da je to nevažno za stabilnost bračne zajednice. Analiziramo skupine građana koje smatraju nacionalno podrijetlo manje ili više važnim za uspješnu realizaciju braka. U vrednovanju dobivenih rezultata značajna odstupanja dobili smo jedino s obzirom na indikatore religioznosti, učestalosti molitve i odlaženja na misu.

1.8.1 Nacionalno podrijetlo i odlaženje na misu:

Tablica 14: Nacionalno podrijetlo i misa

isto nacionalno podrijetlo	učestalost odlaženja na mise			
	nikada	ponekad	mjesečno	tjedno i češće
nevažno	71,6	52,3	28,0	32,5
važno	21,6	31,3	43,0	39,9
veoma važno	6,9	16,4	29,0	27,6

Isto nacionalno podrijetlo najčešće je važno redovitim praktikantima (67,5%) i povremenim praktikantima (72,0%). Svakom drugom prigodnom praktikantu i svakom trećem nepraktikantu ta vrednota je nevažna. Ipak, skoro 1/3 onih koji mjesečno i češće odlaze na misu ta vrednota je nevažna. Dobivene

podatke potrebno je analizirati na temelju kulturno-povijesne pozadine prema kojoj su vjera i Crkva dugo bile nositeljima kako vjerskog tako i nacionalnog identiteta.

1.8.2 Nacionalno podrijetlo i život u stabilnoj vezi s partnerom

Tablica 15: Nacionalno podrijetlo i stabilna veza

isto nacionalno podrijetlo	život u stabilnoj vezi s partnerom	
	ne	da
nevažno	48,6	41,6
važno	34,5	35,1
veoma važno	16,9	23,3

Građani koji ne žive u stabilnoj vezi s partnerom (nisu u zakonito sklopljenom braku, ili su u »slobodnom braku«) manje su skloniji gledati na isto nacionalno podrijetlo kao važan čimbenik za uspjeh braka od građana koji žive u stabilnoj vezi. Postavlja se pitanje je li tu riječ o realnosti njihova života iz koje crpe određena iskustva ili je posrijedi nešto drugo. No, zanimljivo je da postoji, dođuše mala, ali značajna razlika između ove dvije skupine građana.

1.9 Socijalno podrijetlo

Isto socijalno podrijetlo bilo je nekada veoma značajan pokazatelj prilikom sklapanja braka i vjerojatnosti da brak bude prihvaćen od socijalne okoline, a isto tako i akceptiran od samih partnera. Danas taj kriterij više nije toliko značajan, no nije posve izgubio na svojoj važnosti ako ga gotovo 1/3 ispitanika smatra važnim za uspješan brak. Kriterij više nije popularan. Njegovoj nepopularnosti doprinosi utjecaj raznih filmova koji stvaraju klimu nepoželjnosti distingviranja ljudi po tom kriteriju. To, ipak, ne znači da se taj kriterij u praksi ne primjenjuje. Bilo bi zanimljivo istražiti, posebice kod brakova koji su u krizi, koji se raspadaju, koliko je ovaj kriterij bitan. No, svakako možemo reći kako se prema našem istraživanju, a to je i komparabilno s rezultatima u Europi, socijalno podrijetlo kod većeg dijela populacije ne smatra odlučujućim za uspješnu realizaciju braka. S obzirom na promatrane sociodemografske pokazatelje, nismo dobili značajnih odstupanja u populaciji po ovom pitanju.

1.10 Slaganje u politici

Politika kao općedruštvena realnost, a osobito kao javna stvar bitno utječe na pojedinca, na zajednicu, ali i na same odnose unutar obitelji. Politika pospješuje određene individualne i društvene mogućnosti, ali i stvara određene prepreke pojedincu i skupini. U autoritarnim i patrijarhalnim društvima razmimoilaženje u političkim pitanjima nerijetko dovodi do ozbiljnih napetosti i u osobnim relacijama supružnika, osobito ako se oboje nalaze pod imperativom da »ad extra« demonstriraju jedinstvo stavova. U društvima koja su manje autoritarna i manje patrijarhalna takvo slaganje u političkim stavovima više nije presudno za kvalitetan međusobni odnos supružnika. Hrvatsko istraživanje pokazuje da je slaganje u političkim pitanjima za hrvatske građane najmanje značajna vrednota za uspješnu realizaciju braka.

S obzirom na ovo pitanje dobili smo značajnijih razmimoilaženja kod naših građana jedino u odnosu na dob i učestalost odlaženja na misu.

1.10.1 Slaganje u politici i dob

Tablica 16: Slaganje u politici i dob

slaganje u politici	dob				
	preko 59 godina	od 49 do 58 godina	od 39 do 48 godina	od 29 do 38 godina	ispod 28 godina
nevažno	71,0	74,4	84,3	84,3	82,2
važno	23,4	20,8	13,2	12,5	15,1
veoma važno	5,6	4,9	2,5	3,2	2,7

Prema mlađim naraštajima slaganje u politici nije relevantno za uspjeh braka, dok starija generacija, posebice oni s više od 59 godina, daju toj stvarnosti nešto veće značenje (29,0%). Zanimljivo je da se kod ispitanika od 18 do 48 godina starosti postotak, koji relativizira tu vrednotu u bračnoj zajednici popeo na cca. 83,0%. Dobiveni podaci dopuštaju zaključak da smo u Hrvatskoj već ušli u povijesno razdoblje u kojem u jednom braku žive stranački različito opredjeljene osobe, a da ta stranačka diferenciranost bitno ne utječe na skladnost bračne zajednice.

1.10.2 Slaganje u politici i odlazak na misu

Tablica 17: Slaganje u politici i misa

slaganje u politici	učestalost odlaženja na misu			
	nikada	ponekad	mjesečno	tjedno i češće
nevažna	79,1	86,2	76,3	77,2
važna	16,5	11,1	19,4	19,5
veoma važna	4,3	2,7	4,3	3,3

Vrednota slaganje u politici pokazuje upadljivu diferenciranost s obzirom na indikator odlaženja na misu. Istu važnost toj vrednoti pridaju redoviti praktikanti (22,8%), povremeni praktikanti (23,7%) i nepraktikanti (20,8%). Jedino odskaču prigodni praktikanti od kojih najmanji dio (13,8%) smatra važnim i najveći dio (86,2%) drži slaganje u politici nevažnim. Ovdje se neočekivano došlo do atipične pojave. Ne postoji velika razlika između nepraktikanata i redovitih praktikanata. Prigodni praktikanti pokazuju veću indiferentnost nego nepraktikanti. Uopće ne postoji razlika između redovitih i povremenih praktikanata.

2. Latentne dimenzije vrednota važnih za uspjeh braka

Tablica 18: Faktorska struktura bitnih vrednota za uspješan brak

	orijentacija na zajedništvo	osebna veza supružnika	sociokulturna homogenost	samodovoljnost
provoditi što više vremena zajedno	0,78			
puno razgovarati o zajedničkim interesima	0,76			
uzajamno obavljanje poslova u kućanstvu	0,67			
biti spreman na raspravljanje o problemima koji se pojave u vezi muža i žene	0,64	0,4		
međusobno poštivanje i uvažavanje		0,76		
razumijevanje i tolerancija		0,69		
vjernost		0,56		
djeca		0,45		

	orijentacija na zajedništvo	osobna veza supružnika	sociokulturna homogenost	samodovoljnost
isto vjersko uvjerenje			0,83	
isto nacionalno podrijetlo			0,79	
biti istog socijalnog podrijetla			0,52	
slaganje u politici			0,48	
primjereni prihodi				0,66
život odvojen od roditelja				0,63
dobri stambeni uvjeti				0,63
dobar seksualni odnos				0,61

Na ponuđenih šesnaest varijabli dobivena su četiri faktora²⁴. U istraživanju EVS-1990. krenulo se s četiri dimenzije²⁵. Budući da je riječ o različitim kulturnim okruženjima u različitim društvima²⁶, nije nužno da u svim društvima u kojima se vrše istraživanja funkcioniraju isti modeli. Štoviše, upravo je za očekivati da u različitim društvima različiti momenti budu akcentirani i povezani.

²⁴ Primijenjen je numerički kriterij ekstrakcije uz varimax rotaciju latentnih osi. Na osnovni model koji je prethodno primjenjivan u istraživanjima EVS dodano je i jedno naše opcionalno pitanje, a i sam model je proširen, kao što je to vidljivo iz gore prezentiranog koncepta.

²⁵ *Cultural equality* (shared religious beliefs; Being of the same background; Agreement of politics; Tastes and interests in common), *Material conditions* (An adequate income; Housing conditions), *Affection* (Faithfulness; Marital respect and appreciation; Understanding and tolerance), *Non-material conditions* (Living apart from in-laws; Happy sexual relationship; Children; Sharing household chores). Usp. EVS – I (1994.), 77–78. Također i EVS (1994.), 104., gdje su ove dimenzije nešto drukčije postavljene i interpretirane.

²⁶ Mnogi demografi podijelili su Europu u tri geografske regije, koje imaju svoje specifičnosti s obzirom na brak, obiteljske i kvaziobiteljske strukture. Te regije su: Sjeverna Europa, Zapadna Europa i Južna Europa s Irskom. Sjevernu Europu s velikim brojem netradicionalnih ili »postmodernih« obiteljskih struktura tvori Danska, Finska, Norveška i Švedska. Zapadnu Europu, u kojoj tradicionalna nuklearna obitelj ostaje dominirajući oblik, čine Austrija, Belgija, Francuska, bivša Istočna Njemačka i Zapadna Njemačka, Nizozemska, Švicarska, Engleska i Wels. Južnu Europu, u kojoj je najizraženija vezanost za tradicije, tvore Italija, Portugal, Španjolska, Irska i Grčka. Usp. L. E. HESSE, »Wandel der Familienstruktur und des generativen Verhaltens und Nord-, Süd- und Mitteleuropa seit 1950«, in: W. EDELSTEIN / K. KREPPNER / D. STURZ-BECKER (Hrsg.), *Familie und Kindheit im Wandel*, Berlin-Brandenburg, Postdam, 1996., Band 2, 31–66, ovdje 32–33.

Upravo zbog toga moguće nam je naše rezultate analizirati zasebno, imajući u vidu naznačene koncepte i gledajući kako oni kod nas funkcioniraju.

2.1.1 Orijentiranost na zajedništvo

Ovaj faktor ukazuje na to da je bračno zajedništvo za dio populacije trenutak za uspješnu realizaciju braka u Hrvatskoj. To zajedništvo ima jasne elemente koji su usmjereni na oboje supružnika, neovisno o tome koliko ih jedan od njih u stvarnosti de facto prakticira. Elementi su kako poželjni tako i sukonstitutivni za dobro funkcionirajuću bračnu zajednicu. Oni se artikuliraju i ostvaruju u provođenju vremena zajedno, u razgovorima o zajedničkim interesima, u obostranom obavljanju poslova u kućanstvu, te u razgovorima o problemima koji se pojave na relaciji muž-žena. To znači da takva vrsta zajedništva poštuje individualnost, dok istodobno štiti zajednicu u dvoje i šire. To zajedništvo ne događa se po principu unilateralne komunikacije, prema kojoj jedan supružnik daje ton u braku, određuje poslove i donosi individualne odluke neovisno o drugom bračnom drugu. Ono se događa na principu bilateralne komunikacije između muža i žene. Zajedništvo je dinamička, dijaloška i tolerantna dijada dvoje ljudi.

2.1.2 Osobna veza supružnika

Drugi faktor, *osobna veza supružnika* stabilan je kod nas kao i u drugim europskim zemljama²⁷. U studiji EVS-1990. autori su ga nazvali *personal bond*, a u studiji EVS-I *affection*. Mi smo smatrali da našim prilikama i duhu hrvatskog jezika najbolje odgovora izraz *osobna veza supružnika*²⁸. Zanimljivo je da se kod nas u tom faktoru nalazi varijabla »djeca« kao važan čimbenik za uspješan brak. U europskoj studiji ta se varijabla konceptualno nalazi u dimenziji *non – material conditions*²⁹. Vjerojatno je razlog tome taj što je naše društvo, barem onaj njegov dio koji više podržava ove vrednote, ujedno i više skloni tradicionalnom viđenju stvarnosti prema kojoj su djeca plod ljubavi koja se očituje kroz vjernost, poštivanje, razumijevanje i toleranciju. No, i pored toga, spomenute vrednote su temelj za dobar međusobni odnos supružnika budući da svaka spomenuta vrednota štiti individualnost pojedinog supružnika, daje garanciju potpune ravnopravnosti partnera i ne računa se na potporu izvana (od strane rodbine, društva i Crkve). K tomu treba istaći da taj drugi faktor, uz djecu, čine tri prvo rangirane vrednote za uspješan brak.

²⁷ Usp. EVS (1994.), 104; EVS – I (1994.), 78.

²⁸ Usp. J. BALOBAN / G. ČRPIĆ (1998.), str. 623.

²⁹ Usp. EVS – I (1994.), 78.

2.1.3 Sociokulturna homogenost

Treći faktor upućuje na sociokulturnu homogenost kao bitni moment uspješne realizacije braka. Tu su važne sljedeće varijable: *isto vjersko uvjerenje, isto socijalno i nacionalno podrijetlo, slaganje u politici*. Ovo su sve »vanjski« čimbenici koji uspjeh, odnosno neuspjeh braka vežu uz mogućnost uklapanja supružnika u određeni sociokulturni kontekst. Taj kontekst je u Hrvatskoj zanimljiv već po tome što su prve tri spomenute vrednote tradicionalne i odraz su određene više manje kofesionalno i nacionalno homogene sredine. Sada njihova važnost opada, no nije posve zanemariva, jer je u posljednjih deset godina po ratnim događanjima zadobila na važnosti. Nužno je ipak razlikovati dvije grupe varijabli. Posljednje dvije: isto socijalno podrijetlo i slaganje u politici izrazito gube na značenju.

2.1.4 Samodovoljnost

Četvrti faktor nazvali smo *samodovoljnost*, jer upućuje na svojevrsnu potrebu autarhičnosti bračnoga života kao uvjeta za uspjeh braka. Važno je biti neovisan i sam sebi dovoljan, što uz financijsku samostalnost, neovisnost od roditelja i život u primjerenim stambenim uvjetima, još upotpunjuje dobar spolni odnos supružnika. Takvim shvaćanjima hrvatska populacija poprma i ostvaruje europske trendove prema kojima što veća distanca prema roditeljima, uz osobnu i bračnu financijsku neovisnost te dobre stambene uvjete nije u Hrvatskoj samo željeni ideal, nego postupno postaje konkretna zbilja za mnoge³⁰.

2.2 Usporedba indeksa faktora važnih za uspjeh braka

Tablica 19: Indeksi važni za uspješan brak

orijentacija na zajedništvo	osobna veza supružnika	sociokulturna homogenost	samodovoljnost
2,45	2,81	1,48	2,17

U tablici 19 su dane aritmetičke sredine indeksa izračunatih na osnovu varijabli dobivenih faktorskom analizom³¹. Iz priložene tablice se vidi da je *osobna veza supružnika* najvažnija dimenzija koju kao *veoma važnu* vidi osam od deset

³⁰ Važno je napomenuti da je među hrvatskim ispitanicima 32,0% izjavilo da živi sa svojim roditeljima.

³¹ Indeksi su konstruirani uz primjenu skale od tri stupnja, gdje je »1« *nevažno*, a »3« *veoma važno*.

naših ispitanika. Najmanje važna je dimenzija *sociokulturna homogenost* koja je ujedno najmanje važna i u Irskoj, kao i u Europi³².

Zbog komparacije s navedenim istraživanjima, izračunali smo indekse na isti način kako su to radili irski autori, uzimajući u obzir iste varijable³³.

Tablica 20: Komparacija indeksa važnih za brak Hrvatske, Irske i Europe

	Hrvatska (1999.)	Irska (1990.)	Europa (1990.)
kulturna jednakost	2,4	2,1	2,2
materijalni uvjeti	2,0	1,5	1,8
ljubav (osobna veza)	1,1	1,2	1,2
nematerijalni uvjeti	1,7	1,6	1,6

U ovom slučaju skala je (zbog komparacije s već objavljenim radovima) postavljena tako da »1« znači *veoma važno*, a »3« *nevažno*. Vidimo da je u Hrvatskoj, u odnosu na Irsku i Europu iz 1990. godine, prisutan blagi pomak prema povećanju važnosti ljubavi, odnosno dimenzije koju smo mi nazvali *osobna veza supružnika* za uspjeh braka, kao i nematerijalni uvjeti³⁴, dok su materijalni uvjeti i kulturna jednakost mnogo manje značajni kriteriji kod nas danas, nego prije deset godina u Europi i još više u Irskoj. Vjerojatno je došlo i do adekvatnih pomaka i u Irskoj i ostalim europskim zemljama, no kakvi su i koliki ti pomaci, to će nam pokazati tek studije koje slijede.

Za nas je bilo važno pokazati koji su to čimbenici bitni za nas i kako se možemo smjestiti u širi kontekst, budući da sami nismo sudjelovali u dotičnom istraživanju iz 1990. godine.

3. Zaključak

Gledajući dobivene rezultate, može se konstatirati da su oni ohrabrujući i zabrinjavajući u isti mah. Ohrabrujuće je svakako to što se brak kao institucija u hrvatskom društvu još uvijek visoko vrednuje³⁵. Vrednote koje se smatraju klju-

³² Usp. EVS – I (1994.), 79.

³³ Usp. bilješku 25.

³⁴ Protiv očekivanja dobri stambeni uvjeti su u Hrvatskoj na 12. mjestu rang liste, a primjereni prihodi na 10. mjestu.

³⁵ Tek 9,9% naših ispitanika smatra da je brak zastarjela institucija. Za europske prilike može se reći da tradicija obitelji ne nestaje, premda se brojčano smanjuje, budući da joj konkuriraju različiti izvanobiteljski životni oblici. Brak nije prevladana ustanova u Europi prema europskom istraživanju provedenom 1990. godine. Od svijui europskih zemalja odskaače Francuska, budući da je u njoj nešto više od jedne četvrtine ispitanika skeptično raspoloženo naspram ustanove braka. Usp. P. M. ZULEHNER / H. DENZ (1993.), 86.

čnima za uspješnu realizaciju braka, vrednote su ljubavi³⁶, dakle vrednote koje mogu biti pozitivno prihvaćene u općedruštvenom, a koje se isto tako postuliraju i u teološkom odnosno kršćanskom smislu.

Istodobno postoje već tendencije koje ukazuju na svojevrsne ksenofobične, materijalističke, egoističke vrednote koje se jedanko tako smatraju bitnim čimbenicima za uspješan brak. Te vrednote su puno manje prihvaćene u društvu. Ipak ih određeni dijelovi populacije prihvaćaju i podržavaju, i to ne treba zanemariti. Štoviše, sociološki i znanstveno-teološki potrebno je te tendencije ozbiljno uzeti u obzir i dalje ih znanstveno istraživati. U odnosu na dio populacije vjernika koji podržava takva razmišljanja, potrebno je pastoralno-teološki takvom dijelu vjernika pristupati tankočutnom pastoralnom skrbi, razvijajući i prakticirajući pri tome adekvatne pastoralne modele koji obuhvaćaju ne samo tu vrstu, nego i ostale vrste i stupnjeve distancirane crkvenosti i kršćanstva po izboru³⁷.

No, u ovome radu, pa i istraživanjima provedenim tijekom devedesetih godina u ostalim europskim zemljama, posebno su visoko pozicionirane vrednote *vjernosti, međusobnog poštivanja i uvažavanja, razumijevanja i tolerancije*. Upravo se u odnosu na te vrednote osjeća sve veća ambivalentnost. S jedne strane, one bude najveću nadu i optimističku perspektivu za cijelu Europu i šire. No isto tako, s druge strane, pobuđuju i najveća strahovanja. Naime, u društvu koje je prožeto permisivnošću, hedonizmom, posebno kod mladih³⁸, u kojemu su odnosi među ljudima na raznim razinama i na razne načine postali iznimno složeni, nije lako ostvariti ovako zahtjevne ideale. Događa se de facto ono što je prisutno u kršćanstvu od njegovih početaka: težnja i želja za proklamiranim idealom i odstupanje od tog ideala u konkretnoj svakodnevnoj individualnoj i društvenoj zbilji. Ta svojevrsna ambivalentnost življenja kršćanstva od strane kršćana i življenje vrednota od strane sviju ljudi mora biti prevladavana pomoću raznih institucija u društvu kojima je stalo do sretnog i uspješnog pojedinca i braka, a jednako tako i do dobro funkcionirajuće obitelji i relativno dobro funkcionirajućeg društva. U svezi s tim Katolička crkva u Hrvatskoj nalazi se pred novim izazovima i još jednim povijesnim iskušenjem biti – teološki rečeno – na strani čovjeka i na strani Boga, kao znak i sredstvo jedinstva cijeloga ljudskog roda³⁹. Raznorazne devijacije na području braka i obitelji Crkva ne može dokinuti/spriječiti, ali ih može relativizirati, ublažiti i umanjiti.

³⁶ Upravo zbog toga, vjerojatno, Iraci za set ovih vrednota uzimaju pojam »affection«.

³⁷ Na postojanje takve crkvenosti i takvog kršćanstva ukazuje članak J. BALOBAN / G. ČRPIĆ, »Određeni aspekti crkvenosti« u ovoj *Bogoslovskoj smotri*.

³⁸ Usp. G. ČRPIĆ / M. VALKOVIĆ (2000.).

³⁹ Usp. Dogmatska konstitucija o Crkvi »Lumen gentium«, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti. Latinski i hrvatski*, KS, Zagreb, 1970., br. 1.

Brak je očito visoko vrednovana institucija u hrvatskom društvu, od koje se puno očekuje, kao i od partnera. Očekivanja u odnosu na brak i njegovu realizaciju danas je puno teže ostvariti nego prije. S obzirom na očekivanja u odnosu na brak kao instituciju i u odnosu na partnera postoje značajne razlike kod različitih naraštaja. Mlađi od 35 godina puno su zahtjevniji.

U radu smo naglasili revitalizaciju *askeze* i rubno spomenuli teoriju investiranja u vrednote. Tom klasičnom pojmu *askeza* pridajemo posve novo tumačenje primjereno današnjem čovjeku i vremenu. Mislimo na sustavno i trajno, od različitih ustanova promicano i podupirano, stvaranje osobnog habitusa koji uključuje umijeće i navike identificiranja s tako zahtjevnim vrednotama kao što su *vjernost, razumijevanje, poštivanje i uvažavanje drugog, tolerancija ...* Zauzimamo se za promišljeno, ciljevito i trajno investiranje u bitne vrednote za brak. Paralelno sa silnim ulaganjem u znanje u odgojno-obrazovnom sustavu te uz ogromno ulaganje u profit na gospodarskom području, uz reformu na društveno-političkom polju, nužno je za vrednotu investirati vrijeme, novac, ljudski potencijal te duhovnu perspektivu. Na tom području, Crkva kao integrirajući dio društva, može i mora dati svoj specifičan doprinos. Kada se povremeno Crkva kritički postavlja prema televiziji, to nije radi kritičizma i senzacionalizma ili tradicionalizma. Današnja televizija ne pomaže suvremenom mladom čovjeku na njegovom investicijskom putu. U Hrvatskoj se događa slično što već vlada Europom, naime da elektronski mediji cjelokupni svijet reduciraju na politiku, šport, zdravlje i razonodu, dok su moralnosti zajedničkog života, obitelji i religiji dodijelili samo marginalnu poziciju⁴⁰.

Nismo li u Hrvatskoj na pragu trenda prema kojem, zbog društvene nenaklonosti bitnim vrednotama čovjeka i braka, dolazi do mnogih osobnih i bračnih frustracija, razočaranja i ljudskih tragedija koje »ad extra« registriramo kao nasilje u obitelji, rastave brakova i obiteljske nepopravljive lomove. Jednim dijelom takve su pojave zasigurno uvjetovane i pospješivane neostvarenim idealima prema kojima se težilo i imalo dobru volju, no koje se nije uspjelo ostvariti, jer se nije imalo dovoljno vremena i sluha i jer se nije imalo dovoljno antropološke i kršćanske »kondicije«.

Drugi nalaz na koji želimo svratiti pozornost je značajno veće podržavanje gore spomenutih vrednota od strane mlađih žena⁴¹. Dok muškarci ostaju na razini svojih djedova, dotle je kod žena očit velik pomak u većem prihvaćanju i zalaganju upravo za ove vrednote. Taj pomak i nesrazmjer, opet upravo u mlađim dobnim skupinama, može također biti značajan u uspjehu, odnosno u propasti mlađih brakova.

⁴⁰ G. SCHMIDTCHEN (1997.), 23.

⁴¹ Više o ovoj razlici u: G. ČRPIĆ / Ž. BIŠĆAN, *isto*.

Visoki ideali su hvale vrijedni, no potrebno je razvijati i mehanizme za njihovu realizaciju, jer u protivnom neostvarenje tih ideala rađat će frustracijama i u perspektivi, nekim drugim, dohvatljivijim, no ne nužno kršćanskim i (polu)humanističkim idealima. Stoga i ovo istraživanje pruža Crkvi kao zajednici, od baze do hijerarhije i obratno, te katoličkoj teologiji, nemjerljivu spoznaju i informacije o realnom stanju sadašnjeg braka. U svojim već sadašnjim, a još više u budućim, pastoralnim programima i modelima, Crkva mora biti ponajprije svjesna raskoraka između proklamiranog (naviješanog) ideala i konkretne ostvarene životne zbilje. Hrabro se zalažući za evangeoski bračni ideal i čineći puno toga u tom smislu i na tom putu, jednako tako Crkva mora tankočutno pratiti one koji su se distancirali od njezina učenja ili koji su uopće indiferentni na religiozno i kršćansko, ali nisu postali indiferentni na ljudsko.

I ovaj je članak dovoljno uvjerljivo pokazao da između suvremenih bitnih vrednota i kršćanskih odnosno evangeoskih vrednota postoji duboka, bilo transparentna bilo latentna povezanost. Kršćanske korijene potrebno je pročišćavati, nanovo oplemenjivati te ih sebi i drugima kao nosive i profitabilne predstavljati.

Summary

ESSENTIAL VALUES FOR A SUCCESSFUL MARRIAGE IN CROATIA

Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Zagreb

The introduction to the article begins with some empirical information. The last decade in Croatia has seen an increase in liberalisation in the spheres of marital, family and sexual life, which has contributed to a crumbling of the institutions of marriage and the family. The divorce rate increased from 1965 until it stabilised in the 1980s – in Croatia every sixth (or in some years every fifth) marriage ends in divorce. For forms of communal living other than classical marriage there are no reliable statistics available. External factors (relatives, the Church and society) no longer guarantee the stability of marriage, but rather marital partners themselves must find their own motivation and basis for a stable marriage. Therefore, it is necessary to observe marriage within the context of changes in values in general, as well as in relation to Christian, or evangelical values. The article is in two parts. The first part analyses essential values according to a ranked list, which has been obtained from the 1999 European Values Study. Altogether, 16 values have been arranged in order by percentages obtained for the responses »very important« and »important«. 10 values have been analysed in more detail. In the second part of the article, latent values are analysed by method of factor analysis and four constructed indexes (orientation towards community, bond with partner, socio-cultural homogeneity and self-sufficiency). The article contains 21 tables.

The most important values according to Croatian citizens are: mutual respect and appreciation; fidelity; understanding and tolerance; readiness to discuss problems that arise between husband and wife; children. Following this group of values in degree of importance are: frequent discussion of common interests; a good sex life; spending a lot of time together. The third group contains: living separately from parents; adequate income; sharing household tasks; good living conditions. The fourth and final group comprises: shared religious beliefs; being the same nationality; being from the same social class; shared political beliefs. The remarkably high percentage of respondents who rate the first five values cited as important, shows that these are key values for Croatian citizens. The fact that these values are an expression of individualisation shows that Croatian citizens are highly individualised. Children as a key value (94.9% of respondents consider children to be an important value) are included in the first category. A »good sex life« is also ranked highly, in seventh place (93.8%). Some of the cited values have been analysed along with a set of socio-demographic variables.

Although the value mutual respect and appreciation is considered to be very important by the whole population, it still means more to women than to men, particularly women in the 18 to 34 age group. Fidelity as a deep anthropological and at the same time fundamental Christian value, is of more importance to those in whose life God plays a more significant role, to women, and to those who more regularly attend mass. 4/5 of regular churchgoers and two thirds of the rest consider fidelity to be »very important«, from which the authors conclude that these values are supra-confessional and supra-worldview, although they receive particular emphasis and confirmation among believers. Almost all respondents (99.3%) ranked understanding and tolerance as very important to the success of a marriage. The authors also warn that this value is highly ranked, independent of its concrete realisation. And here women, especially younger generations, show a higher sensibility than men. The importance of a functional and stable marriage to Croatian citizens is shown by the results that 98.9% of respondents consider ability and willingness to discuss mutual problems to be an important value. Its high ranking reveals that it is more important to younger respondents, to respondents living in bigger cities, and to those more highly educated. 94.9% of respondents consider having children to be important to a marriage. According to the research done in Croatia in 1977, 91.1% of respondents said the same, and this value was in fourth place. This value is analysed in another article.

The second group consists of three values. Only one has been analysed. Particular attention should be paid to the »important« and »very important« categories for speaking about common interests. It is interesting to note that the younger portion of the population more frequently classifies this value as »very important«. Furthermore, the importance of this value increases parallel to age group. While 37.5% of the oldest generation rate this value as »very important«, 50.3% of the youngest generation choose the same rating.

In the final group of four values which can together be considered within the context of cultural homogeneity, three are analysed: having the same religious beliefs, being the same nationality, agreement on political matters. For this group of values, two interpretations need to be taken into consideration. On the one hand, citizens do not consider

these values to play as crucial a role in the success of a marriage as the preceding values. On the other hand, the percentage of respondents showing an affiliation for these values must not be underestimated. For example, 65.8% of respondents rate shared religious beliefs as an important value. This conviction is particularly important to regular and periodical churchgoers. It is less important to occasional churchgoers, and least important to non-churchgoers of which 2/3 rate this value as important. Sharing the same religious beliefs is more important to the older than the younger generations. More than 55% of Croatian citizens consider being the same nationality to be important for a successful marriage, and 43.2% rate it as not important. Being the same nationality is rated as important by the majority of regular and periodical churchgoers, while every second occasional churchgoer and every third non churchgoer rates this value as important. For nearly one third of those who attend mass monthly or more often, this value is rated as unimportant. It is important to consider this value within the historical-social and socio-political matrix of the last decade. Having the same social background is no longer as important as it used to be, however, it has not lost its importance altogether if 1/3 of respondents rate it as important for a successful marriage. It is of particular interest that agreement on political matters is the least important value for Croatian citizens. 83.6% of the younger generations consider this value to be unimportant for a successful marriage, while 29.0% of the oldest generation consider this value to be important.

By factor analysis four factors were obtained. Orientation towards community is an important factor for a portion of the population. A sense of community does not occur unilaterally, but through bilateral communication between husband and wife. Community is a dynamic, dialogical and tolerant duad. Therefore, this factor comprises: spending time together; speaking about common interests; sharing household tasks; discussing common problems in the relationship. In the second factor, bond with partner, children are included as an important element of a successful marriage. The third factor, socio-cultural homogeneity, comprises the following variables: shared religious beliefs; shared social and national background; agreement on political matters. The socio-cultural context in Croatia is an interesting one given that the first three values are traditional and are more or less confessionally and nationally a reflection of a homogenous environment. Their importance is decreasing now, but is not entirely negligible, as in the last ten years they gained in importance as a result of the war. Authors call the fourth factor self-sufficiency, because it focuses on the specific needs of the autocracy of married life, as a condition for the success of a marriage. In this factor, the Croatian population follows European trends, which are: as much distance as possible from parents; personal and marital financial independence; good living conditions, and these values for many gradually transform themselves from the desired ideal into concrete reality.

The authors conclude that in Croatia there is a slight increase in the importance of values connected with love, in other words with the bond between marital partners. They believe that the high rating of the above-mentioned values should be observed from two points of view: on the one hand optimistically, because these values contain human ideals, and on the other hand, social reluctance towards these values essential to people and marriage leads to a lot of personal and marital frustration. They emphasise the need

to revitalise asceticism (in education and acceptance of values) which adds a new interpretation suitable for contemporary times. In the end, they point out that among essential contemporary and Christian values there is a deep connection, either transparent or latent, which provides an opportunity for the Church to influence the relationship between marital partners.

Key words: *values, marriage, love, community, success, asceticism.*